



"OILA VA GENDER" ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

xalqaro ilmiy jurnali

*Society, Gender and Family in
Central Asia*
international academic peer reviewed journal

*Общество, гендер и семья в
Центральной Азии*
международный научный рецензируемый журнал

2024/2 (11)

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining
2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli "Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan
o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma"si olingan.

*Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya
komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy
nashrlar RO'YXATI (2019)ga pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo'yicha
doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun ilmiy maqolalar e'lon qilinishi mumkin
bo'lgan jurnal sifatida ro'yxatga olingan.*

DOI: 26739/2118-9998

ISSN 2049-3630

TOSHKENT

TAHRIR HAY'ATI RAISI:

EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna (*Bosh muharrir*) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*
SAIDOVA Galina Karimovna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SHOUMAROV G'ayrat Baxramovich – *psixologiya fanlari doktori, professor.*
ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich (*Bosh muharrir o'rinbosari*) – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
BEKMURADOV Adham Sharipovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
MA'RUFOVA Gulnora Mahmudovna – *Oliy Majlis Senatining Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi a'zosi, senator.*
MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
RAHIMOVA Nigina Xayrullayevna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SAIDOV Akmal Xolmatovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*
YAKUBJANOVA Dilobar Batirovna – *pedagogika fanlari doktori, dotsent.*
TASHMUXAMEDOVA Diloram Gafurjanovna – *tibbiyot fanlari nomzodi.*
UMIRZAKOV Baxodir Xamidovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
ZIYAYEV Azamad Xamidovich – *tarix fanlari doktori, professor.*
ABDUSAMATOV Xasanboy Usmonjon o'g'li – *psixologiya fanlari doktori.*
TO'RAQULOV Ulug'bek Xolbutayevich – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Эгамбердиева Нодира Мелибаевна (*Главный редактор*) – *доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*
Сандова Галина Каримовна – *доктор экономических наук, профессор.*
Шоумаров Гайрат Бахрамович – *доктор психологических наук, профессор.*
Абдураманов Хамид Худайbergenovich (*Заместитель главного редактора*) – *доктор экономических наук, профессор.*
Бекмуратов Адхам Шарипович – *доктор экономических наук, профессор.*
Маъруфова Гулнора Махмудовна – *сенатор, член Комитета Сената Олий Мажлиси по вопросам женщин и гендерного равенства.*
Мусурманова Айниса Мусурмановна – *доктор педагогических наук, профессор.*
Рахимова Нигина Хайруллаевна – *доктор экономических наук, профессор.*
Сандов Акмал Холматович – *доктор юридических наук, профессор.*
Якубжанова Дилобар Батировна – *доктор педагогических наук, доцент.*
Ташмухамедова Дилорам Гафуржановна – *кандидат медицинских наук.*
Умирзаков Баходир Хамидович – *доктор экономических наук, профессор.*
Зияев Азамат Хамидович – *доктор исторических наук, профессор.*
Абдусаматов Хасанбой Усмонжон угли – *доктор психологических наук.*
Туракулов Улугбек Холбутаевич – *доктор философии педагогических наук (PhD)*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna
(*Editor-in-Chief*) – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*

MEMBERS OF THE EDITING BOARD:

Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*
Saidova Galina Karimovna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Shoumarov Ghayrat Bakhramovich – *Doctor of Psychological sciences, Professor.*
Abduramanov Khamid Khudaybergenovich (*Deputy Editor-in-Chief*) – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Bekmuradov Adkham Sharipovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Marufova Gulnora Makhmudovna – *Senator, Member of the Senate Committee of the Oliy Majlis on Women and Gender Equality.*
Musurmanova Aynisa Musurmanovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*
Rakhimova Nigina Khayrullayevna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Saidov Akmal Kholmatovich – *Doctor of Juridical sciences, Professor.*
Yakubjanova Dilobar Batirovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor.*
Tashmukhammedova Diloram Ghafurjanovna – *Candidate of Medical sciences.*
Umirzakov Bakhodir Khamidovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Ziyayev Azamad Khamidovich – *Doctor of Historical sciences, Professor.*
Abdusamatov Khasanboy Usmonjon ugli – *Doctor of Psychological Sciences.*
Torakulov Ulugbek Holbutayevich – *Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD)*

XALQARO TAHRIR HAY'ATI:

Doktor Rashmini Koparkar,
Rossiya va Markaziy Osiyoni o'rganish markazi dotsenti
Xalqaro tadqiqotlar maktabi,
Javoharlal Neru universiteti,
Nyu-Dehli, Hindiston

Artamonova Yekaterina Iosifovna,
Chelyabinsk davlat madaniyat instituti,
pedagogika fanlari doktori, professor

Doktor Priti Kesavan,
Texnologiya fakulteti boshlig'i,
London biznes va moliya maktabi,
Singapur

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Доктор Рашмини Копаркар,
Доцент Центра исследований России и Центральной Азии,
Школа международных исследований,
Университет Джавахарлала Неру,
Нью-Дели, Индия

Артамонова Екатерина Иосифовна,
Челябинский государственный институт культуры,
доктор педагогических наук,
профессор

Доктор Прити Кесаван,
Руководитель Технологического факультета
Лондонская школа бизнеса и финансов, Сингапур

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Dr. Rashmini Koparkar
Assistant Professor
Centre for Russian and Central Asian Studies
School of International Studies
Jawaharlal Nehru University
New Delhi, India

Artamonova Yekaterina Iosifovna
Chelyabinsk State Institute of Culture
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

Dr. Preethi Kesavan
Head, School of Technology
London School of Business and Finance, Singapore

SOTSIOLOGIYA

Saydivalieva X.X., Kadirova T.J. Mehnat munosabatlarida kamsitish holatlarining oldini olish va gender tengligini ta'minlashning ijtimoiy huquqiy jihatlari	4
Мусаева М.И. Гендерные различия в диагностике расстройства аутистического спектра.....	12
Inoyatova S.J. Oilaviy munosabatlarni muvofiqlashtirishga oid xorij tajribasining o'ziga xos xususiyatlari	17
Ilxamova Z. O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida xotin-qizlarning ishtiroki	24
Zokirov S., Xusanova S. O'zbekistonda ta'lim davomiyligi: hududlar va jinslar bo'yicha farqlar, ularning sabablari.....	29

OILA VA JAMIYAT

Hojiyev R.B. Oilaviy nizolarni bartaraf qilishda oilaviy mediatsiyaning roli (Turkiya tajribasi misolida).....	35
Abduramanov X.X., Saxibov O.K., Rustamov J.I. Oilaviy ajrimlarning farzand tarbiyasiga ijtimoiy-psixologik ta'siri	40
Abdibosитov A. Huquqiy ong tushunchasining tarkibiy tahliliga oid ayrim fikr va mulohazalar	46
Muhitdinova D. Huquqiy madaniyat yetishmasligi sababli kelib chiqadigan muammolar va ularni bartaraf etish	51

PSIXOLOGIYA

Yangiboyeva D.R. Ko'p bolali oilalar submadaniyatida shaxslararo munosabatlarning psixologik predikatlari	56
Xusanov S. "Mehnat motivatsiyasi" tushunchasining ilmiy-nazariy o'rganilishi	63
Аскарова Г., Каримова Н. Социально-психологические особенности копинг-поведения среди молодежи	68
Nomozova R.O. Ilm-fan sohasida gender tenglikni rivojlantirishning psixologik aspektlari	75
Imonova M.B. O'smir shaxsi shakllanishida sibling maqomining psixologik ta'siri.....	80
G'ulomqodirov E.A. Psixologik nazariyalarda oilaviy zo'ravonlik tushunchasining talqini	85

PEDAGOGIKA

Qurbonova B.N. Mustaqil ta'lim jarayonida talabalarning ijodkorligini shakllantirish	91
---	----

DEMOGRAFIYA

Dusnayev Sh.E. O'zbekiston aholisi soni va tarkibidagi dinamik o'zgarishlarning iqtisodiy-statistik tahlili	96
--	----

ILMIY YANGILIKLAR VA TAHLILLAR

Rabiyev B.B. Ayollar uy xizmati migratsiyasini tartibga solish bo'yicha Filippin tajribasi.....	102
--	-----



Nomozova Roziya Omonovna,
O'zbekiston-Finlyandiya pedagogika insitituti o'qituvchisi

ILM-FAN SOHASIDA GENDER TENGLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASPEKTLARI

Annotatsiya. Maqolada olimlar ayollar tomonidan jamiyatning madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga qo'shgan hissasi va ahamiyati ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ayollarning ilmiy sohadagi ishtirokini oshirish bo'yicha strategiyalar va tavsiyalarga e'tibor qaratilgan holda ularning kasbiy o'sishidagi asosiy to'siqlar muhokama qilinadi. Ilmiy hamjamiyatda innovatsiyalar va taraqqiyotga erishish uchun gender tengligining ahamiyatini ta'kidlab, ayollarni ilm-fan sohasiga bo'lgan qiziqishlarini rag'batlatirish hamda qo'llab-quvvatlashga qaratilgan muvaffaqiyatli dasturlar va tashabbuslar keltirilgan.

Tayanch soʻzlar. gender tenglik, ilm-fan sohasidagi ayollar, madaniy rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, ilmiy innovatsiyalar, ilm-fandagi gender toʻsiqlar, mentorlik va murabbiylik, imkoniyatlar tengligi.

Аннотация. В статье рассматриваются вклад и роль женщин-ученых в культурном и социальном развитии общества. Также обсуждаются основные препятствия на пути их профессионального роста, уделяя особое внимание стратегиям и рекомендациям по увеличению участия женщин в научной сфере. Представлены успешные программы и инициативы, направленные на поощрение интересов женщин к науке, подчеркивающие важность гендерного равенства для инноваций и прогресса в научном сообществе.

Ключевые слова: гендерное равенство, женщины в науке, культурное развитие, социальное развитие, научные инновации, гендерные барьеры в науке, наставничество и коучинг, равные возможности.

Annotation. *The article examines the contribution and role of women scientists in the cultural and social development of society. In addition, the government's focus on strategies and recommendations to increase women's participation in science, as well as the main barriers to their professional advancement, are discussed. Successful programs and initiatives aimed at supporting and inspiring women in science are presented, emphasizing the importance of gender equality for innovation and progress in the scientific community.*

Keywords: gender equality, women in science, cultural development, social development, scientific innovation, gender barriers in science, mentoring and coaching, equal opportunities.

Kirish. Bugungi kunda yurtimizda xotinkizlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy faolligini oshirish davlat siyosatining muhim yo'nalishi sifatida belgilangan. Bu borada tizimli ishlar amalga oshirilmoqda¹. Insoniyat tarixida ham

ayollar doimo madaniyat, fan va jamiyatning rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Biroq ularning ulkan hissalariga qaramay, ayollarning yutuqlari ko'pincha soyada qoldi va patriarxal xurofot va stereotiplarning ustunligi tufayli ularning hissolari odilona baholanmadi. Gender tengligi tobora ustuvor ahamiyat kasb etayotgan zamonaviy dunyoda ayollarning ilm-fandagi yutuqlarini yoritish va

¹ Ilmli ayol-jamiyat ko'zgusi. <https://fiin-uz.translate.google/news/237/>

ularni tan olish, ayniqsa, muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Olima ayollar nafaqat o'z sohalarida yuqori natijalarga erishgan shaxslar, balki jamiyatning rivojlanishi, taraqqiyoti va eskirgan me'yorlarni yengish istagini aks ettiruvchi oynadir. Olima ayollarning ilm-fanga qo'shgan hissasi xilma-xillik, yangi g'oyalar, kashfiyotlar va innovatsiyalarga olib kelishi va shu bilan butun insoniyatning rivojlanishiga hissa qo'shishining jonli dalilidir¹. Shuningdek, jamiyatda gender tenglikni ta'minlash masalasi ham dolzarb masalalardan biriga aylandi.

Biroq gender tengligi bo'yicha sezilarli yutuqlarga qaramay, bu yo'lda ko'plab to'siqlar hanzu saqlanib qolmoqda. Gender tadqiqoti asoslari kursi xrestomatiyasiga ko'ra, "Gender (gender) anatomik jinsga ko'ra erkaklar va ayollar o'rtasidagi farq ko'pincha anatomik ma'noga asoslangan, ammo har doim ham unga mos kelavermaydigan ijtimoiy bo'linishdir. Jins biologik xususiyatlarga oid bo'lib, unga ko'ra odamlar "erkaklar" va "ayollar" toifasiga bo'linadi...². Jamiyatshunoslar gender tushunchasiga quyidagicha yondashdilar: "Gender" ijtimoiy, biologik holat bo'lib, erkak va ayolning jinsiy munosabatlari majmuasi hisoblanadi"³.

Ta'limdagi stereotiplardan tortib, professional ilmiy muhitda qo'llab-quvvatlanmaslikka, bu va boshqa ko'plab omillar ayollarning ilm-fandagi imkoniyatlariga ta'sir qilishda davom etmoqda. Olima ayollarning imkoniyatlarini to'liq ochib berish va ularning millat taraqqiyotiga qo'shgan hissalaridan maksimal darajada foydalanish uchun ushbu to'siqlarga murojaat qilish va ularni yengib o'tish muhimdir.

O'tkazilgan ilmiy izlanishlar aksariyati, olima ayollarning o'z millatlarining ko'zgusiga aylanishiga erishish – ularning madaniyati, qadriyatlar va ambitsiyalarini aks ettirishni o'rganishga qaratish. Shundan kelib chiqib, biz ularning kurashlari va yutuqlarini ko'rib chiqish, shuningdek, mavjud to'siqlarni yengib o'tish va ilm-fan sohasida ayollar uchun imkoniyatlarni kengaytirish yo'llarini

muhokama qilishga bel bog'laganmiz. Xotin-qizlarning ilm-fanga katta hissa qo'shishidan tashqari olima ayollar butun xalq uchun umid chirog'i va ilhom manbayi bo'lib xizmat qiladi va bu ilm hamjamiyati va undan tashqarida ko'proq tenglikka yo'l ochadi.

Maqsad va uni asoslash. Ayollarning ilm-fan sohasiga qo'shgan hissasi butun dunyo mamlakatlari iqtisodiyoti va innovatsiyalar rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi ayni haqiqat. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamoalardagi gender xilma-xillik innovatsion jarayonlar uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan fikr almashish va muammolarni hal qilishda ijodkorlikni oshiradi. Aynan olima ayollar yangi bozorlarning ochilishiga yoki jamiyat ehtiyojlarini yaxshiroq qondiradigan mahsulotlarning rivojlanishiga olib kelishi mumkin bo'lgan noyob istiqbolni taklif qilmoqdalar. Bunga qo'shimcha ravishda, olima ayollar tomonidan tashkil etilgan muvaffaqiyatli tadbirkorlik tashabbuslari ish o'rinlari yaratilishi hamda iqtisodiyotning o'sishiga yordam beradi. Jamiyatimizda ayollarga bir qancha imkoniyatlar yaratilgan bo'lsa-da, afsuski, bir qator muammolar ham uchrab turibdi.

So'nggi yillarda xotin-qizlarga nisbatan zo'ravonlik holatlari dolzarb muammo sifatida yuzaga chiqmoqda. Bu illatlarni yo'qotish uchun huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi hamda "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonunlar qabul qilinib, Senatda Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi hamda O'zbekiston Respublikasi Gender tenglikni ta'minlash masalalari bo'yicha komissiyasi tuzildi. Shuningdek, xotin-qizlarni ijtimoiy-iqtisodiy qo'llab-quvvatlash, ular bilan manzilli ishlash maqsadida "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" tizimlari yo'lga qo'yildi⁴.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. O'qitish va murabbiylik milliy rivojlanish uchun chuqur ahamiyatga ega bo'lgan olima ayollar ishining asosiy jihatlari hisoblanadi. Akademik hamjamiyatdagi ayollarning roli nafaqat ilmiy faoliyat vakili, balki, shuningdek, kelajak avlodlar

² Гендер тадқиқоти асослари курси хрестоматияси: Олий ўқув юртлари учун тавсия қилинади. // Илмий муҳаррир: проф. У.Абилов; Рус тилидан қисқартирилган таржима: З.Бобоева, З.Усмонова. – Тошкент: "Ўзбекистон", 2003. – 276 б.

³ Гидденс Энтони. Социология: Олий ўқув юртлари учун ўқув қўлланма / Тарж.: Н.Маматов ва Ж.Бегматов. – Тошкент: "Шарк", 2002. – 190 б.

⁴ Kabulova M. Ayollar – jamiyat ko'zgusi // <https://yoshlar.ovozi/news>.

uchun, ayniqsa, fanlarni o'rganishga undaydigan qizlar va yosh ayollar uchun ilhom va rol modellaridir. Shunday qilib, ko'proq ayollarni universitetlar va maktablarda o'qitishga jalb qilish gender stereotiplarini yo'q qilish, yanada inklyuziv ilmiy hamjamiyatni yaratishga yordam beradi.

Ilmiy sohasidagi ayollar ko'plab noyob qiyinchiliklar va to'siqlarga duch kelmoqdalar va bu ularning martabasi o'sishini va fanga hissa qo'shishini qiyinlashtirmoqda. Ushbu to'siqlar gender stereotiplaridan tortib, to'kasbiy va shaxsiy hayotning muvozanatsiz aralashuvigacha, ularning ilmiy hamjamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lish qobiliyatiga ta'sir qiladi.

Gender stereotiplari ilm-fan sohasidagi ayollar uchun eng keng tarqalgan va doimiy to'siqlardan biri bo'lib qolmoqda. Bular tadqiqotchilar yoki olimlar rollarida erkaklar ustunligini oshirishda namoyon bo'ladi va ayollarning kasbiy mahoratini idrok etishni cheklashi mumkin. Masalan, ayollar fan, texnologiya, muhandislik va matematikada (STEM) sohaslariga unchalik qiziqmaydi yoki qodir emas, degan fikrlar hamkasblar va menejerlarning ularga bo'lgan munosabatiga ta'sir qiladi, bu esa kasbiy o'sish va rivojlanish uchun imkoniyatlarni cheklashga olib kelishi mumkin.

Olima ayollar duch keladigan yana bir muhim qiyinchilik – bu martaba va shaxsiy hayotni muvozanatda saqlash zarurati. Garchi bu erkaklarga ham tegishli bo'lsa-da, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar ko'pincha bolalar va uy-ro'zg'or majburiyatlarining katta qismini o'z zimmlariga oladilar. Bu qo'shimcha bosimni keltirib chiqarib, ayollarning ilm-fan va oila o'rtasida majburiy tanlov qilishiga olib kelishi ayollarining professional intilishlarini chetga surib qo'yadi.

Bundan tashqari, ushbu to'siqlar ayollarning martaba va ilmiy hissalariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Gender stereotiplari va kasbiy rivojlanish uchun cheklangan imkoniyatlar ilmiy institutlar va tashkilotlarda yetakchilik va rahbarlik pozitsiyalarida hissalarining pasayishiga olib kelishi, shuningdek, ish va hayot muvozanatidagi qiyinchiliklar olimlarning ish samaradorligini pasaytirishi va ularning ilmiy loyihalar va tadqiqotlarda ishtirok etishini cheklashi mumkin.

Ushbu qiyinchiliklarga javoban ko'plab ilmiy jamoalar va tashkilotlar ayollarni ilm-fan sohasida qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosat va dasturlarni amalga oshirishni boshladilar. Ushbu chora-tadbirlar

moslashuvchan ish sharoitlarini ta'minlash, qo'llab-quvvatlash tarmoqlarini yaratish, murabbiylik va moliyalashtirishni o'z ichiga oladigan maxsus dasturlarni o'zichiga oladi. Ushbu harakatlar mavjud to'siqlarni minimallashtirishga qaratilgan bo'lsa-da, ayollarga ilm-fanga teng sharoitlarda hissa qo'shish imkonini berib, ushbu to'siqlarni butunlay yo'q qiladigan chuqurroq tizimli o'zgarishlar uchun kurashni davom ettirish muhimdir.

Ilmiy faoliyatda muvaffaqiyat qozongan ayollar jamiyatning madaniy va ijtimoiy asoslariga chuqur ta'sir ko'rsatib, bu gender rollarini idrok etishdagi o'zgarishlarga hissa qo'shadi va jinsidan qat'i nazar, hamma uchun imkoniyat yaratadi. Ularning yutuqlari nafaqat ilmiy va texnologik taraqqiyotga yordam beradi, balki ta'lim va fanga gender tengligini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Ilmiy tadqiqotlar va akademiyalarda muvaffaqiyatli ayollarning borligi va ko'rinish berishi asta-sekin ilm-fandagi gender haqidagi o'rnatilgan tushunchalarni o'zgartirmoqda. Ilm-fan va texnologiya faqat "erkak" sohasi ekanligi haqidagi ilgari hukmron stereotiplar olimlarning ayollarning hissalarini tufayli asta-sekin tarqalib bormoqda. Bu jinsga emas, balki xizmat va qobiliyatlarga baho beradigan yanada inklyuziv va xilma-xil ilmiy muhitni yaratishga yordam beradi.

Ayollarning ilm-fan sohasidagi yutuqlari gender tengligini rivojlantirishga qaratilgan siyosat va amaliyotdagi o'zgarishlarni ilhomlantiradi. Ko'pgina muassasalar va tashkilotlar olimlarning ayollarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha siyosatlarni, jumladan, murabbiylik, oilani qo'llab-quvvatlash va ilmiy jamoalarda gender xilma-xilligini oshirish choralarini qo'llamoqda. Ayollarning ilm-fanga qo'shgan hissasini tan olish kamsitishga qarshi kurashni va hamma uchun teng imkoniyatlar yaratishga intilishni rag'batlantiradi.

Olima ayollar to'siqlarni yengib, ajoyib natijalarga erishib, nafaqat ilm-fan rivojiga, balki madaniy va ijtimoiy me'yorlarning bosqichma-bosqich o'zgarishiga ham hissa qo'shadilar. Ularning hissalarini laboratoriyalar va akademik konferentsiyalardan tashqariga chiqib, butun jamiyatga chuqur ta'sir ko'rsatadi, tenglikni targ'ib qiladi va olimlarning keyingi avlodlari uchun yangi zamin yaratadi⁵.

⁵ Mansbridge, Jane; Tate, Katherine (September 1992). "Race trumps gender: the Thomas nomination in the black community". PS: Political Science & Politics. 25 (3): 488-492.

Ilm-fan sohasidagi ayollar bilan bog'liq zamonaviy tendensiyalar demografiya va ilmiy hamjamiyat tarkibidagi sezilarli o'zgarishlardan dalolat beradi. Ilmiy tadqiqotlar va akademik martabalarda ustun bo'lgan ayollar sonining ko'payishi nafaqat gender tengligi yo'lidagi taraqqiyotni anglatadi, balki fanning o'zi evolyutsiyasini ham ko'rsatadi, bu esa yanada xilma-xil va inklyuziv bo'lib bormoqda. Ushbu o'zgarishlar ayollarning ilm-fandagi kelajagi va ularning jamiyat va millat rivojlanishidagi roli uchun yangi istiqbollarni ochib beradi.

So'nggi yillardagi statistika shuni ko'rsatadiki, ilm-fan, texnologiya, muhandislik va matematika (STEM) kabi turli xil bilim sohalarida oliy ma'lumotli va ilmiy tadqiqotlar olib boradigan ayollar soni ko'paymoqda. Ushbu sohalarida ayollarning ishtirokini kuchaytirish nafaqat ijtimoiy me'yorlar va umidlarning o'zgarishi, balki ayollarni ilmiy sohaga jalb qilish va saqlashga qaratilgan maqsadli qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish bilan ham bog'liq.

Hozirgi tendensiyalar va gender tengligining ahamiyatini tobora ko'proq tan olishni hisobga olgan holda, ilm-fan sohasidagi ayollarning kelajagi quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turishini kutish mumkin:

1. Ilm-fan sohasida yetakchi ayollar sonining ko'payishi: ko'proq ayollar o'z martabalarini oshirar ekan, ularning ilmiy institutlar, noshirlik va siyosatdagi yetakchi lavozimlarda namoyon bo'lishining o'sishini kutish mumkin, bu esa yanada xilma-xil va mo'l-ko'l ilmiy muloqotga yordam beradi.

2. Ilmiy tadqiqotlarga gender aspektining integratsiyasi: ilm-fan sohasidagi ayollar sonining ko'payishi ilmiy ma'lumotlar va xulosalar sifatini boyitadigan tadqiqotlarda gender nuqtayi nazarini hisobga olish zarurligini tushunishni kengaytirishga yordam beradi.

3. Yangi ilmiy sohalarini o'zlashtirish: olimlar ayollar ilm-fan rivojlanishining yangi yo'nalishlarini ochish orqali bioinformatika, ekofeminizm va raqamli gumanitar fanlar kabi yangi fanlararo tadqiqot sohalarini rivojlantirishga hissa qo'shadilar.

4. Ilm-fanni talab qiladigan tadbirkorlikni rivojlantirish: ilm-fanni talab qiladigan biznes va innovatsiyalarda olimlar ayollarning roli tobora sezilarli bo'lib, iqtisodiy o'sishga va ijtimoiy

ehtiyotlarga javob beradigan yangi mahsulot va xizmatlarni yaratishga yordam beradi.

Olimlar ayollar millat ko'zgusi sifatida, ilm-fanda gender tengligi va xilma-xillikka bo'lgan talab va ehtiyojni aks ettiradi. Ularning ilmiy bilim va rivojlanishga qo'shgan hissasi nafaqat madaniy va ijtimoiy ahamiyatga ega, balki milliy va xalqaro miqyosda barqaror rivojlanish va innovatsiyalar uchun platforma yaratadi. Kelajakda bu tendensiya yanada kuchayib boradi va har bir shaxs ilm-fan va insoniyat taraqqiyotiga o'ziga xos hissa qo'shishi mumkin bo'lgan yanada adolatli jamiyatni yaratishga yordam beradi⁶.

Ayollarning ilm-fandagi ishtirokini oshirish nafaqat gender tengligini targ'ib qiladi, balki ilmiy hamjamiyatni yangi g'oyalar va istiqbollar bilan boyitadi.

Ayollarning ilm-fandagi ishtirokini oshirish bo'yicha tavsiyalar:

1. Moslashuvchan ish sharoitlarini yaratish: kasbiy faoliyatni oilaviy majburiyatlar bilan birlashtirish zarurligini hisobga olgan holda, moslashuvchan ish rejimlari va masofaviy ish imkoniyatlarini taklif qilish ayollarni ilmiy sohada ushlab turishga yordam beradi.

2. Mentorlik va tarmoq orqali qo'llab-quvvatlash: murabbiylik dasturlarini tashkil etish va ilm-fan sohasidagi ayollar uchun professional tarmoqlarni yaratish kasb rivojlanishi va yangi imkoniyatlarni o'rganish uchun qo'llab-quvvatlash va manbalarni topishga yordam beradi.

3. Moliyaviy yordam: olimlar ayollar uchun stipendiyalar va grantlar berish ularning tadqiqotlari va ta'lim tashabbuslarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

4. Gender tengligi siyosatini ishlab chiqish: ilmiy tashkilotlar va institutlarda jinsga sezgir siyosatni amalga oshirish hamma uchun teng imkoniyatlarni taqdim etadi va yanada inklyuziv ilmiy muhitni yaratishga yordam beradi.

5. Ta'lim dasturlari: qizlar va yosh ayollar o'rtasida ilm-fanga qiziqishni kuchaytirishga qaratilgan dasturlar gender rollari haqidagi stereotiplarni o'zgartirishga yordam beradi va ilmiy sohalarida martaba qurishga undaydi.

6. UNESCO va L'Oréal tomonidan "Women in Science" dasturi: ushbu dastur barcha bilim

⁶ Angela Saini. "Inferior: How Science Got Women Wrong - and the New Research That's Rewriting the Story". NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research 27(1): 73-76.

sohalarida ilmiy tadqiqotlar olib boradigan ayollarga ilmiy rivojlanishga qo'shgan hissalarini qo'llab-quvvatlab, xalqaro va milliy ilmiy grantlar beradi.

7. "STEMinist" tashkiloti: ushbu loyiha Stem sohalarida ayollarni qo'llab-quvvatlash va targ'ib qilishga, resurslar, muvaffaqiyat hikoyalari va tarmoq imkoniyatlarini taqdim etishga qaratilgan.

8. "Girls Who Code" tashabbusi: dastur texnologiya va muhandislik sohalarida gender tafovutini kamaytirishga qaratilgan bo'lib, qizlarga yoshligidanoq dasturlash va kompyuter fanlarini o'rgatadi.

9. AQSh milliy ilmiy jamg'armasining "Advance" dasturi butun mamlakat bo'ylab tashabbuslarni moliyalashtirish orqali ilm-fan va muhandislik sohasidagi akademik martabalarda ayollarning ishtirokini oshirish va targ'ib qilishga qaratilgan.

10. Mentorlik va murabbiylik dasturlari: ko'pgina universitetlar va ilmiy-tadqiqot institutlari ayollarni ilmiy karyeralarining barcha bosqichlarida qo'llab-quvvatlash uchun o'zlarining murabbiylik dasturlarini ishlab chiqadilar, bilim va tajriba almashish uchun platforma yaratadilar.

Ayollarning ilm-fandagi ishtirokini oshirish uchun global tashabbuslardan tortib mahalliy

dasturlargacha bo'lgan barcha darajalarda ko'p qirrali strategiyalarni qo'llash kerak. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish va jamiyat, hukumat va ta'lim institutlarining qo'llab-quvvatlashi nafaqat ilmiy dunyoda ayollarning mavqeyini yaxshilaydi, balki butun ilmiy sohani hozirgi va kelajakdagi muammolarni hal qilish uchun yangi g'oyalar va istiqbollar bilan boyitadi.

Yakuniy qism. Olima ayollarning millatning madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sirini baholash qiyin. Ular ilmiy kashfiyotlar va innovatsiyalarga bebaho hissa qo'shibgina qolmay, balki tenglik va inklyuzivlik yo'lidagi taraqqiyotni aks ettiruvchi jamiyatdagi o'zgarishlarning ko'zgusi bo'lib xizmat qiladi. Ilm-fan sohasidagi muvaffaqiyatli ayollar haqidagi stereotiplarni yo'q qilib, keyingi avlodlar uchun mumkin bo'lgan chegaralarni kengaytiradilar va o'rnak bo'ladigan misollarni taqdim etadilar.

Butun munozarani qamrab olgan asosiy strategiya – bu ayollarning ilmiy tadqiqotlar va akademik faoliyatdagi ishtirokini oshirish uchun hayotiy ehtiyojni tan olish. Ilmiy yutuqlar nuqtayi nazaridan ham, ijtimoiy va madaniy rivojlanishni rivojlantirish nuqtayi nazaridan ham olima ayollar millatimiz kelajagini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ilmli ayol-jamiyat ko'zgusi // <https://fiin-uz.translate.google/news/237/>
2. Гендер тадқиқоти асослари курси хрестоматияси: Олий ўқув юртлари учун тавсия қилинади // Илмий муҳаррир: проф. У.Абилов; Рус тилидан қисқартирилган таржима. З.Бобоева, З.Усмонова. – Тошкент: "Ўзбекистон", 2003. – 276 б.
3. Гидденс Энтони. Социология: Олий ўқув юртлари учун ўқув қўлланма / Тарж. Н.Маматов ва Ж.Бегматов. – Тошкент: "Шарқ", 2002. – 190 б.
4. M. Kabulova. Ayollar – jamiyat ko'zgusi // <https://yoshlar.ovozi/news>
5. Mansbridge, Jane; Tate, Katherine (September 1992). "Race trumps gender: the Thomas nomination in the black community". PS: Political Science & Politics. 25 (3): 488-492.
6. [doi:10.2307/419439](https://doi.org/10.2307/419439). JSTOR 419439. S2CID 155019027
7. Angela Saini. "Inferior: How Science Got Women Wrong - and the New Research That's Rewriting the Story". NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research 27(1): 73-76.
8. DOI: [10.1080/08038740.2019.1576371](https://doi.org/10.1080/08038740.2019.1576371)

“OILA VA GENDER” ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ «СЕМЬЯ И ГЕНДЕР»
“FAMILY AND GENDER” RESEARCH INSTITUTE

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

Общество, гендер и семья в Центральной Азии
Society, Gender and Family in Central Asia

xalqaro ilmiy jurnali

международный научный журнал

international academic journal

2024/2 (10)

DOI: 26739/2118-9998

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli
“Ommaviy axborot vositasi davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma”si olingan.

*Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining
dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO‘YXATI (2019)ga
pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun
ilmiy maqolalar e‘lon qilinishi mumkin bo‘lgan jurnal sifatida ro‘yxatga olingan.*

MUASSIS:

“Oila va gender” ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**

Bosh muharrir o‘rinbosari: **Musurmanova A.**

Mas’ul kotib: **Mavlonov B.**

Muharrirlar: **Yunusov U., Nomozova O’.,
Razzakova N., Sobirova E.,
Jabborov U.**

Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**

Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**

Web dizaynerlar: **Yakubov O., Alimova Z.**

*Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e’tiborga olgan
holda jurnalga havola berilishi shart.*

*Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy
ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.*



1940

Nashriyot ro‘yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.

Bosishga ruxsat etildi: 29.07.2024.

“Times New Roman” garniturası. Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8

Nashriyot bosma tabog‘i 7,2.

100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani,
M.Ismoilıy ko‘chasi 1-G uy.